

A WOMAN JOURNALIST AMONGST THE YOUNG TURKS

Ondokuzuncu asrın sonunda, İstanbul'dan Paris'e kaçarak, Jöntürklerin liderlerinden olan ağabeyi Ahmet Rıza Bey'e ulaşan Selma Rıza Hanım, kültür ağırlıklı bir ailenin son kızıydı. Babası Ali Rıza Bey, devletin iç ve dış teşkilâtında başarılı hizmetler vermiş, 1877 yılında, ilk Osmanlı Parlamentosu'nda görev almış ünlü bir kültür adamıydı. Annesi ise, Avusturya kökenli, aydın bir kadın olan Naile Hanım'dı.

Selma Hanım'ın babası Ali Rıza Bey'in halk arasındaki adı İngiliz Ali Bey'di. Bu Ali Bey, aslında, İngiliz değildi. Kırım Savaşı'nda ülkemize gelen İngilizlerle yakın dostluk kurması ve onlar gibi giymesi nedeniyle kendisine İngiliz Ali Bey denmiştir!

Ali Bey, diplomat olarak Viyana'da görev yaptığı sırada tanıdığı kızla evlenmiş ve Müslümanlığı kabul eden Naile Hanım'la çok mutlu bir yuva kurmuştur. Bunların, ikisi erkek, beşi kız olmak üzere yedi çocukları oldu. En büyükleri, yakın

siyasi tarihimizin ünlü simalarından, Jöntürk liderlerinden ve 1908 İnkılâbı'ndan sonra Osmanlı Parlamentosu'nun başkanı olan Ahmet Rıza Beydir. Sultan Abdülhamid'in sıkıyönetimine karşı başkaldırarak yurt dışına çıkan Ahmet Rıza Bey, yayınladığı gazetelerle, düzenlediği toplantılardaki konuşmalarıyla hürriyet güneşinin doğmasını isteyen bir vatansever-

İLK TÜRK KADIN GAZETECİ

Selma Rıza

By TAHA TOROS

of the leaders of the Young Turks movement who later served as speaker in the Ottoman parliament founded after the 1908 revolution, became one of the foremost figures of modern political history. Rebelling against the absolute rule imposed by Sultan Abdülhamit, he fled abroad, where he published newspapers and addressed meetings in opposition to the

Selma Rıza Hanım fled from Istanbul to Paris in the late 19th century to join her brother Ahmet Rıza Bey, one of the leaders of the Young Turks. She was the youngest daughter of a respected and cultured family. Her father Ali Rıza Bey served in various governments posts both at home and abroad, and was a member of the first Ottoman parliament in 1877. Her mother, Naile Hanım, was Austrian, a well educated woman of intellectual interests.

Selma Hanım's father, Ali Rıza Bey, was nicknamed İngiliz Ali Bey, not on account of any English blood in his veins but because he became close friends with the British who came to Turkey during the Crimean War and adopted English fashions of dress.

Ali Bey met his wife during his diplomatic posting in Vienna. Naile Hanım adopted İslam and the couple enjoyed a long and happy marriage. They had seven children, two boys and five girls. Their eldest son, Ahmet Rıza Bey, one

di. Kendisinin, kızkardeşlerinin en küçüğü olan Selma Hanım'ın eğitiminde de büyük rolü olmuştur.

Selma Rıza, İstanbul'da özel hocalar tarafından yetiştirildi. Ailesinden habersiz olarak, 19'uncu asrın sonlarına doğru tasarladığı firar projesini, kıyafet değiştirerek uyguladı ve Paris'e, Ahmet Rıza'nın yanına gitti. Bu olay, gerek İstanbul'daki aydınlar, gerekse Avrupa'da muhtelif ülkelerde yaşayan Jöntürkler tarafından takdirle karşılandı.

Selma Rıza, Paris'te güçlü Fransızca'sıyla Sorbonne'a devam etti. Araştırmalarımıza göre, Sorbonne'da okuyan ilk Türk kızdır.

Türkçe'de bir edip kudretindeki kalemi, Paris'te Fransızca'sıyla da zirveye ulaştı. Selma Hanım, 10 yıla yakın süren Paris yaşamında, siyasi bir örgüt niteliğindeki Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti mensupları arasında tek kadın üyeydi.

İnkılâp tarihimizde, İstibdat Dönemi olarak nitelendirilen yönetime karşı Paris'te, Fransızca olarak çıkartılan Meşveret ile Türkçe olarak yayınlanan Şura-yı Ümmet adlı gazeteler, ilke olarak, hürriyeti savunuyor ve ülkenin Batılı anlamda bir yönetime kavuşturulmasıyla, hür düşüncenin yerleştirilmesini amaçlıyordu.

Ahmet Rıza Bey'in çıkardığı bu gazetelerde Selma Rıza Hanım, üstün bir gayretle, geceli gündüzlü çalıştı. Çetin mücadele yıllarından sonra yurt dışındaki Jöntürklerin emelleri gerçekleşti. 1908 inkılâbı ülkeye meşrutiyet rejimini getirdi.

1908 Meşrutiyeti'nin ilânı siyasi tarihimizde yepyeni bir sayfa açtı. Amaçlarına ulaşan Jöntürklerin tümü ülkeye döndü. Bu Jöntürkler arasında, tek kadın olan Selma Hanım da vardı.

Dönemin ünlü kadınlarından Fatma Aliye, Mihrinisa, Nigar Hanım gibi edebiyat mensupları ile, dönemin aydın kadınlarını temsil eden ve adeta onların sembolü olan Nasip Hanım, Selma Rıza Hanım'ın, renkli ve derin bilgilerle Paris'ten döndüğünü görmekle, kadınlık adına gururlandılar. Fatma Aliye Hanım'ın kardeşi Emine Semiye Hanım, onun kafasındaki bilgilere duyduğu hayranlığı sohbetlerinde dile getirdiği gibi, belki de aynı konuda onun gibi zengin bilgiler edinmeye heveslenerek, gittiği Avrupa ülkelerinde ikametini uzatmıştır. Selma Hanım'la aileleri arasında çok yakınlık ve kültür akrabalığı bulunan ünlü edebiyatçımız Sami Paşazade Sezai Bey de Selma Hanım'ı, kadınlığın tacı olarak nitelemiş ve sohbetlerinde bu ko-

regime. A deeply patriotic man, Ali Rıza Bey longed desperately to see the sun of liberty rise in Turkey. His views exerted a strong influence over his youngest sister Selma Hanım, who was educated at home by private tutors in İstanbul.

Fired by the ideals of the young Turks, Selma Rıza resolved to to join her brother in exile. She planned her escape carefully, and her family had no inkling of her intentions. She left the country in disguise and travelled to Paris at the end of the 19th century. This exploit aroused the admiration of both intellectuals in İstanbul and Young Turks living in various European countries. Selma Rıza was fluent in French and so able to attend courses at the Sorbonne in Paris. As far as I have been able to determine, she was the first Turkish girl to study at this university.

Already a talented writer in Turkish, Selma Rıza's writing in French reached a new height in Paris. During the nearly 10 years which she spent in that city, Selma Hanım remained the sole woman member of the Ottoman Union and Progress Committee, the outlawed political party which was later to take over the country.

Ahmet Rıza Bey brought out two newspapers in Paris, the French language Meşveret and Turkish Şura-yı Ümmet. Both fiercely attacked the absolutist rule of Sultan Abdülhamit II, advocating freedom of thought and democracy in Turkey.

Selma Rıza Hanım devoted herself to the cause, working day and night on articles for these newspapers. Nearly ten years later the dreams of the Young Turks who had been pursuing their struggle in exile for so many years came true. The revolution of 1908, following which Abdülhamit was deposed, reintroduced constitutional government into Ottoman Turkey.

The proclamation of the Second Constitution in 1908 opened a new page in Turkish political history. All the Young Turks returned home, including the only woman in their ranks, Selma Hanım.

Noted women of the period, such as the writers Fatma Aliye, Mibri Nisa and Nigar Hanım, and above all Nasip Hanım, who exemplified the intellectual woman of her time, were proud of Selma Rıza Hanım when she returned from Paris so knowledgeable and experienced in political campaigning. Fatma Aliye Hanım's younger sister Emine Semiye Hanım was an outspoken admirer of Selma Rıza Hanım, and inspired by her example

nyu dile getirmiştir.

Selma Hanım 1908 Eylülünde İstanbul'a dönünce, gazetecilikle meşgul olmadı. Kendisini kültürel ve sosyal ağırlıklı konulara verdi. Profesör Besim Ömer Paşa ile arkadaşlarının projesini hazırladıkları Osmanlı Hilal-i Ahmer (Kızılay) Cemiyeti'nin kurucuları arasında yer aldı.

Bu kuruluşun 5 yıl genel sekreterliğini üstlendi. Ne var ki Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin idaresinde, görüşlerine ve vicdanına ters düşen bazı aksaklıklar gördü ve bunların düzeltilmesi konusunda uyarılarda bulundu. Bu uyarıları uygulanmayınca istifa etti. Ancak istifası Kızılay heyeti tarafından kabul edilmedi ve ısrarla vazifesine devamı rica olundu. Bu konuda şifahi ve yazılı olarak yapılan tüm ricaları reddetti.

Selma Hanım 1899'dan itibaren "sosyal açıdan kadın" konusu üzerinde çalıştı. Kendisinden önce dünyada bu konuyu ele alanların tüm eserlerini okudu. Yaptığı etüdlerle Paris'te gerek Jöntürkler, gerekse Fransız aydınları arasında bu konunun uzmanı olarak tanındı. Büyük bir tevazu içerisinde kalan çekingen yaratılışı yüzünden bilgi hazinesini geniş kitlelere aktaramadı. Ancak, Fransa'daki edebiyatçılar, sosyologlar, özellikle de Claude Farrere, onu yetenekli bir sosyolog olarak tanımladı.

Ülkemizde Selma Rıza'nın edebi varlığı, sosyal konulardaki kişiliği çok eski bir antolojide yarım yamalak dile getirilmiş bulunuyor. Kendisi hakkında ülkemizde ciddi bir araştırma da yapılmamıştır. Ama, Selma Hanım'a, Türkiye'ye ilişkin Fransızca, hatta İngilizce yayınlarda, siluet niteliğinde de olsa, rastlanmaktadır.

Selma Hanım'ın bıraktığı notlar, bazı tanınmış kişilerle, gazete başyazarlarıyla yaptığı çetin yazışmalar da bir vatanperverlik örneği göstermektedir. Kadınlar hakkındaki yanlış, köhnemiş telakki ve yayınları ilmi açıdan tek başına cevaplayan Selma Hanım bu konunun öncüsüdür. Bütün yazılarında, sağlam gö-

Selma Hanım Paris'te Monge Meydanı'na bakan 4 nolu evde oturmuştu. / Selma Hanım lived at no 4, Place de Monge in Paris.

went to Europe in search of similar enlightenment. The famous Turkish writer, Sami Paşazade Sezai Bey, who was a close friend of Selma Hanım and her family, described Selma Hanım as the crown of womanhood.

When Selma Hanım returned to Istanbul in September 1908 she did not take up journalism again, instead devoting her time to cultural pursuits and voluntary work. She became one of the founding members of the Red Crescent Society, plans for which had been drawn up by Prof. Besim Ömer Paşa and his colleagues. She was general secretary for the Red Crescent for five years, until angered by practices of which she disapproved in its administration, and frustrated to see her remonstrances on these issues ignored,

she tendered her resignation. Although the committee refused to accept her resignation and insisted that she continue, she rejected all these all pleas, both verbal and written.

Since 1899, Selma Hanım had studied women's role in society, reading every book on the subject written anywhere in the world, and became an acknowledged expert both among the Young Turks and among French intellectuals. Retiring and shy, she failed to pass on her knowledge to more than a few others. Nonetheless writers, sociologists, and above all the French writer Claude Farrere recognised her as a talented sociologist.

In Turkey Selma Rıza's journalistic career and social work receive mention only briefly in an old anthology, and no serious study has been made of her contributions in either field. Yet we catch a glimpse of her, if in

silhouette, in French and even English works on Turkey.

The notes left by Selma Hanım, and her impassioned correspondence with famous individuals and newspapers reveal her extraordinary patriotism. Selma Hanım was the only person to respond with scholarly arguments to prejudiced and outdated views about women. A pioneer for women's rights, her enlightened views and

Şura-yı Ümmet gazetesi Paris'te bu binada çıkıyordu. / Şura-yı Ümmet newspaper was published in this building in Paris.

rüşü, zengin kültür dağarcığı belirgindir ve bağımsızlık, hürriyet, kadın konularında seyrine doyum olmaz bir ışık taşımaktadır.

Selma Rıza Hanım'ın, edebiyat, tarih ve sosyoloji bilgisinin yanısıra siyaset alanındaki birikimleri de Paris'teki yıllarında olgunlaşmış ve zenginleşmişti. Birinci Dünya Harbi'nden yenik çıkan Türkiye'yi parçalamak isteyen Batılılar Wilson'un ortaya attığı fikirleri uygulamaya koydular. Osmanlı İmparatorluğu'nu haritadan silmek isteyen galip devletler karşısında alınacak önlemler Babiali'de konuşulurken, aydınlar ve devlet adamlarının birçoğu bunalım içerisindeydiler. Bu sırada İstanbul'da Wilson Prensipleri Cemiyeti kurularak mandacılık yandaşları türedi. Bunlar kurtuluşu Amerikan mandacılığında görüyorlardı. Bu devletin himayesine sığınarak statükonun korunacağına inanıyorlardı. Bütün bu devlet adamlarına, gazetecilere ve edebiyatçılara karşı çıkan tek kadın Selma Rıza Hanım oldu. Manda yandaşlarına acı kelimelerle ve cesaretle mektuplar gönderdi. Ne var ki bu mektuplar işgal kuvvetleri kumandanlarınınca sansüre uğradı.

Selma Rıza Hanım, eğitici ve kültür ağırlıklı iki de roman hazırladı. 1910-1912 yılları arasında yazdığı ve Boğaziçi'ni hüznü bir duygusallıkla, pastoral niteliğiyle yansıtan şiirleri gibi, bu romanları da yayımlanamadı.

Bu ilk kadın gazetecimiz, ne yazık ki toplumumuz gereği gibi yansımadan, 1931 Şubatı'nda, 59 yaşında iken hayattan ayrıldı. Cenazesinde sadece 5 kişinin bulunması ayrı bir hüznün kaynağıdır.

Taba Toros'un geçen sayımızda yayımlanan "Lamartine" başlıklı yazısında, Rüstem Paşa ile Halil Rifat Paşa'nın resimatlari karşışmıştır. Düzeltir, özür dileriz.

profound knowledge are evident in all her writings. She speaks persuasively and with untiring enthusiasm on the subjects of liberty, independence and women. Selma Rıza Hanım's understanding of literature, history, sociology and politics matured and richened during her years in Paris. When Turkey emerged defeated from World War I,

the Allies set about implementing the principles laid down by Woodrow Wilson in their endeavour to fragment the Ottoman Empire and erase it from the map. As the Ottoman government debated counter-measures most intellectuals and statesmen were overwhelmed by despair.

The Wilson Points Association was established by the increasing number of people who envisaged the future of Turkey under American mandate. They believed that the status quo could be preserved by placing Turkey under American protection.

The only woman to stand up against this formidable array of statesmen, journalists, and writers was Selma Rıza Hanım.

She launched bitter attacks on these supporters of an American mandate, and wrote outspoken letters expressing her views which

were intercepted by the censors of the occupying forces.

Selma Rıza Hanım also wrote two novels, but neither these nor her pastoral poems describing the Bosphorus in evocative and emotive terms which she wrote between 1910-1912 were ever published.

The first Turkish woman journalist died at the age of 59 in February 1941, without receiving the recognition she so justly deserved. All the more tragic is the fact that just five people attended the funeral of this courageous and foresighted woman.

16 Haziran 1922. Selma Hanım, Claude Ferrère ile İstanbul'da. / 16 June 1922. Selma Hanım with Claude Ferrère in İstanbul.

Mütareke yıllarında Fransızların İstanbul'daki işgal kuvvetleri kumandanı General Pele ile.

Selma Hanım with General Pele, commander of the French occupation forces, during the Armistice.

Selma Rıza, Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin 5 yıl genel sekreterliğini yaptı. For five years Selma Rıza was general secretary of the Ottoman Red Crescent Society.

SELMA RIZA HANIM'IN YAZILARINDAN ÖRNEKLER

EXTRACTS FROM THE WRITINGS OF SELMA RIZA HANIM

Selma Rıza Hanım'ın en büyük başarılarından biri de, bugünün Birleşmiş Milletler'i niteliğinde olan Cenevre'deki Cemiyet-i Akvam ile yazışmasıdır. Selma Rıza Hanım'ın bu kuruluşa yazdığı mektup o kadar etkili olmuştur ki, kendisi Cenevre'ye davet edilmiş, fakat, işgal kuvvetleri kumandanları oraya gitmesine izin vermemiştir. Selma Rıza Hanım'ın Cemiyet-i Akvam'a yazdığı mektubun özeti şöyledir:

"İstanbul'un işgalinde, gerek Rusya'dan gerek diğer ülkelerden hayli sığınmacı bu şehre gelmiş bulunuyor. Bu arada fakirlik ve kadınlık adına utanılacak olaylar da artmıştır. Bu olay, toplumu sarsmakta ve feci akıbetlere götürmektedir. Bu açıdan Cemiyet-i Akvam'ın harekete geçmesi gerekmektedir".

Selma Rıza Hanım'ın bu mektubu Cemiyet-i Akvam'da yankı bulur ve etkili olur. Bu kuruluş, Selma Rıza Hanım'ın başını çektiği kadınlar komitesine bir cevap verir ve olayın incelenmesi için ilgililere emirler vererek, İstanbul'a temsilciler gönderir.

Selma Rıza Hanım, İkdam gazetesinde çıkan "şiir ve kadın" başlıklı yazı üzerine, Sami Paşazade Sezai Bey'e bir mektup göndermiştir. Edebi bir üslupla kaleme alınan 19 Kasım 1917 tarihli bu mektubun bir bölümü şöyledir:

"... Muhterem biraderim. Hiç şiirsiz bir kadın tasavvur edebilir misin? Tarlasında buğday eken, başak toplayan, derede çocuğunu yıkayan, kulubesinde hamur yoğuran bir köylü kadının bile, evza-ü etvarında, dikkat edilirse cüz'î ve iptidai bir şiirin mevcudiyeti görülür. Ya sonra, diğerleri, biraz yükselenler, hüs-ü zarafetinden nasibedar olanlar, o hüs-ü zarafeti dünya üstünde payıdar etmeye çalışanlar. Bütün bunlar şiirden ayrılmalı mı?

Uzaktan bakıyorum ve görüyorum: Bugün ortada maddiyata, daha doğrusu, tabiri mâzur görünüz, madeniyata doğru fazla bir meyl, fazla bir düşkünlük var! ... Böyle bir zamanda şiirin lüzumsuz, faydasız ve hatta muzır addedilmesine hiçbir suretle taaccüp etmiyorum. Fakat bir kadının bu hâli terviç ve halkı da bu yola teşvik etmesini caiz midir? Siz söyleyiniz; şiirden uzaklaşırsak hakikati görecekmiz. Ah keşke böyle bir hakikati görmesek, öğrenmesek! Sizden istirham ederim efendim, bu temenni edilen ayrılığın yalnız kadın için değil, bütün beşeriyet için bir felaket, büyük bir mahrumiyet olduğunu birkaç sözle ilan ediniz..

One of the most memorable achievements of Selma Rıza Hanım was her correspondence with the League of Nations in Geneva, the forerunner of today's United Nations. The letter which she wrote to this organisation had such impact that she was invited to Geneva, but the commander of the occupying forces refused permission for her to travel abroad. The summary of Selma Rıza Hanım's letter to the League of Nations is as follows: "Many refugees have arrived in occupied Istanbul from Russia and other countries. The incidence of poverty and violations of women have increased. This situation is undermining our society and sweeping it to a disastrous conclusion. It is essential therefore that the League of Nations take action."

This letter by Selma Rıza Hanım caused reverberations at the League of Nations, which sent a reply to the Committee of Women led by Selma Rıza Hanım and instructed those concerned to investigate the allegations, sending representatives to Istanbul to observe the situation.

After reading an article entitled "Poetry and Woman" in İkdam newspaper, Selma Rıza Hanım wrote a letter to Sami Paşazade Sezai Bey. The following extract from this letter couched in literary style, dated 19 November 1917 is as follows:

"...My esteemed brother, can you imagine a woman without poetry? Even in a peasant woman sowing wheat in her field, gathering the corn, bathing her child in the stream and kneading dough in her cottage, her mode of conduct reveals a fragmentary and primitive poetry upon close scrutiny. What about the others, those who rise slightly above their fellows, who have their share of discernment and who strive to give that discernment a permanent place in the world? Should all these be deprived of poetry? Looking from afar I see that today there is an obsession with material goods, or to be more precise - please excuse the expression - with precious metals!... I am not suprised at all that poetry is considered unnecessary, useless and even degenerate. But is it right for a woman to lend her support to such a situation and to encourage the public to do likewise? They say if we distance ourselves from poetry we will see the truth. Oh if only we did not see, not learn about such a truth!

I beg of you, Sir, explain in a few brief words that the separation they so desire is a catastrophe not only for woman, but for the entire human race; a fearful deprivation.

مکتوبم برادر عزیزم سزای بک انوی
اقوام ک اور بیک تریبه ناز تاریخی نرسمنده "شود
قادیبه" سرودی بر عقل کورم. سدیج سدیج سدیج سدیج
کوردیدید هراکت هرورت اولدیق برید بر دور خطیر رفیق ایگنه سدیج
قادینک بر تریبه باهت تشبیل ایگنه یید نقیب ایگنه ، اول نقیب کرودی
مقالی دقد ادرودم . کاسنه ادرودم ادر ایگنه .! بر کورم
نه سزای بر کوردید نقیب ایگنه . دنه ده دنیا ادر کورم کورم ایگنه افلاک

Selma Rıza'nın bıraktığı notlar, bazı tanınmış kişilerle yaptığı yazışmalar birer vatanperverlik örneği gösteriyor. / Selma Hanım's patriotism is evident in her notes and correspondence with several famous contemporaries.

اعفای قوس سزوم بولونم د درت کورم سنه قادی و تریسی
ایگنه چالینم بر جمعیق مقاصد حیدر دانه سنه ادرودم بولونم
سزای کورم دایما ادر جمعیق مقاصد حیدر دانه سنه - بر کورم بولم بک
از لایله عاید ایگنه - بر جمعیق حیدر سزوم و ایگنه ایگنه
انقلاب کورم اول کورم افلاک دستماله غما جریبه ایگنه بولم
اهل کورم کورم سزوم نه بیک بر سزوم دجریبه نده سزوم
بولونم ادرودم کورم و تریبه کورم کورم دایما حیدر دانه سنه

